

Bukareszt. Kurz i krew

Kicsit Kelet, kicsit örület

Alice kiissza az üvegse tartalmát, elhagyja az otthonát, és belép Csodaországba. Mindjárt bele is esik a tátongó kútba, eltéved, és nem kerül elő sohasem.

Ó, Alice, az Egyesülés útján szökdécselsz, talpad aprócska, kezed törekeny, a szemed nagy, mint egy szitakötő. Ó, Alice, lóvá tettek téged a mesék, a Grimm testvérek írták ezt a történetet, ők tervezték ezt a masszív díszletet, a komor falakat, a maszatos ablaküveghez hasonló márványt. Itt minden hullámzik, úgy tekeregnek a vonalak, mint egy mérges kígyó, mint a csipkés tengeri hullámok a francia Riviéra partszegélyén. Nincs benne semmi ésszerűség, nincs benne logika sem. A épületek nagydarabok, csupa súly és nehezék mind, ásít köztük az üresség. Talán ez az úr a legrosszabb, olyan, mint a kivert fogak a sugárút márvány állkapcsában. Ennyi mindent leromboltak, hogy ennyi minden ne épülhessen fel.

Több tucatszor mentem már busszal az Egyesülés útján, és nem keltett bennem semmiféle érzelmeket. Aztán egy alkalommal fölpillantottam egy erkélyre, szemembe ötlött a korlátok különös hullámvonala, és egyszer csak hullámozni kezdett előttem az egész épület.

Útközben szerencsére találkoztam a Kalapossal.

Látnotok kéne a Kalapost beszéd közben, a búvkörébe kerülnétek. Gesztusai gömbölyűek, szélesek, a hangja vibrálva felszökik, majd elegánsan mélyül, az arca hol ráncokkal telik meg, hol kisimul. A Kalapos egy végtelen történet, amely cselekményben és szenzációs bejelentésekben tobzódik, az élete bulvár és sikk, operett és emelkedettség.

Hát így csevegek Bukarestről a Kalapossal, Tomek Ogińskivel reggeltől estig. Nem, nem! Igen, igen! De ide figyelj, de nézd már, nem igaz! Két hónapig laktunk együtt egy panelházban a Piața Muncii, ahol teljes gőzzel üzemelt a mi Európa Rádió, a Szabad Románia, a Román Holokauszt.

Tomek leszögezi, hogy gyűlöli Bukarestet és Romániát, én állítom, hogy Tomek imádja Bukarestet. Nem ismerek senkit, aki ilyen szenvedélyvel lángolna ezért a városért, és ilyen jól ismerné, bár Tomek szerint nem értek semmit az egészből. Ebben egyetértünk, Bukarest szétmállik a kezembben, amikor már-már úgy érzem, hogy megértetem belőle valamit.

Tomek művészettörténetet végzett, építészeti cikkeket írt, és a négy év alatt, mióta ideköltözött, több százszor bejárta a várost keresztül-kasul. Idegenvezetőként dolgozik, lengyel turistákat kísér, ismeri Bukarestet, mint a tenyerét, minden zugot és minden anekdotát, úgy tálalja fel őket, mint az aranybonbonierben tartott csokoládét.

Tomek így köszön jó reggelt:

– Elmenjünk ma a Parasztmúzeumba?

– De Tomek, az innen hét kilométer!

– Na és? Nincs kedved sétálni?

Tomek számára napi tizenöt kilométer megtétele alapfeltétel a lelki egyensúly megőrzéséhez. Velem megesik, akárhol vagyok, hogy napokig nem hagyom el a lakást, és nem érzem, hogy kimaradtam volna valamiből.

Arról kérdezem Tomeket, mi a legkedvesebb neki Bukarestben.

– Legelőször – mondja – a Lipscaniba szerettem bele, meg az egész város területén elszórtan álló modernista épületekbe. Elképesztő lendület volt a román modernizmusban, olyan bátor tervezői gesztusok, olyan térkezelés, amilyennel Lengyelországban sosem találkoztam. Mert a román építészeti szélsőség, hibrid és szégyentelenség, stílushisztéria, rabszolgaént kezelt részletekkel, hatásvadászat a lehetőségek legvégső határáig, a stílus legteljesebb kiaknázása. Bukarest mellett minden más város olyan statikus, hogy kimondottan unalmasnak látszik.

Amikor Bukarestről beszélgetünk, én vagyok a jó rendőr, Tomek a rossz rendőr. Tomek fölso-rolja a város legfőbb bűneit: káosz, mohóság, zür-zavar, túlzások, ideiglenesség, elfajzott építészeti, amelyből hiányzik a tisztelet. Ami káprázatos és nagyvilági, az addig süllyed, amíg átlátszó vagy undorító és gyűlöletes nem lesz.

– Bukarestben – mondja Tomek – még az építészetre érzéketlen embereknek is eláll a szavuk. Ez itt a stíluscsodák palotája, Európában a legjobb.

Csakhogy egyfolytában tanulni kell a látást, hogy észrevegyük ezt a bravúros szépséget, mert vagy elrejtik a vedlő falak, vagy kétértelmű.

Olyan, mint ez a pokoli Egyesülés útja, az egyetlen azonos magasságú épületsor Bukarestben, csupa lyuk és üres folt, mert Ceaușescu nem tudott fölépíteni mindent, amit akart, a forradalom után pedig senkinek sem volt kedve folytatni a vízióját. Nyilván belátták, hogy már az is túl sok, ami elkészült.

Az Egyesülés útja, melyet a forradalom előtt a Szocializmus győzelme sugárútnak hívtak, a tervezett Közigazgatási Központ része volt – ahol az államigazgatási épületek, hivatalok és bíróságok kapnak helyet, a központ köldöke pedig a Nép Háza. A sokemeletes, díszes panelházakat arra szánták, hogy ott szállásolják el Ceaușescu legbizalmasabb embereit, politikusokat, hivatalnokokat és a Securitatét, hogy kéznéljűtásnyira legyenek a diktátortól. Minden, amit a tervről tudunk, az abszurd sűrű felhőjébe burkolózó pletyka és anekdota. Az építkezésre vonatkozó iratok

felszívódtak, az egész vállalkozás egyezményes hallgatás mellett zajlott, és ha valamelyik építész manapság beszélni akar a témáról, akkor többnyire olyan kijelentéseket tesz, amelyek lazán és kötetlenül kapcsolódnak az igazsághoz.

Tomek ezt a kifejezést használja rá: Szodoma és Gomora.

Négy kilométeres sétára indulunk a krátterszerű Piața Iulia körtérről, erről a gigantikus lepényről, amelyet mintha úrjárművek kifutójának terveztek volna. Tomek sildes sapkában, zsidó orvosokéhoz hasonló kerek kis szemüvegben, nyakában türikiz szállal, én meg olyan vagyok, amilyen, a célnak megfelelően nézek ki, bár kissé kopottas a külsőm.

Megyünk és soroljuk: **Bizánc, Babilon, Gaudí, sztálinizmus, örület, Kelet, Észak-Korea.** Mindezek mellett még **provincializmus és komplexusok.** Kiszípolyozó és kegyetlen építészeti Rendkívüli, elragadó és lenyűgöző. Mester-séges képződmény, amely kiegyensúlyozottságra és időn kívüliségre törekszik, ugyanakkor már leromlott, van benne valami cigányos, nomád, koravén és elfajzott. Magával ragadó. Kiszámíthatatlan.

Elhagyunk egy üres teret, ahol egyetlen satnya fácska áll, középen ennek az ugarnak a királya – egy gazdátlan kutya. Egy másik vézna korcis a földet szántja az orrával, próbál kitérni valamit a szeméttel teli árokba.

– Bukarestben látszik igazán, milyen a **diktatúra a térben** – mondja Tomek. – Mit számít az, hogy Ceaușescu urat és Ceaușescu aszszonyt megölték? Mindennap azt esszük, amit ők kotyvasztottak.

Megyünk és megyünk. Olyan egyenes a sugárút, mintha pofán lőne, körülöttünk panelházak és üresség, néhány pad, rajtuk cigánygyerekek és korán megvényt, üres arcú nők. Üldögélnek, egyhangúan ringatják a babakocsikat.

– Látszik a házakon – mondja Tomek –, hogy nagy robajjal mindjárt összeomlik a ceaușescui világ. Önmagát zabálja föl és köpi ki ez az építészeti. Mint valami totális posztmodern!

De minden vonala hullámzik, az erkélyek díszítőelemei, a falrészletek, a balusztrádok, a korlátok olyan cirkalmasak, mintha szerelmese lennének a barokkba. Nem értem ezt a léptéket, nem értem ezt a cicomát sem. Mintha mindent harmonikusnak szántak volna, az út mégis háttal fordít a városnak.

Az Unirii gerince mentén vigyázzban állnak az épületek, de a háta mögött már omladoznak, leromlanak. Ha néhány lépésnyire bemennénk a Traianus utcába, falusias, kiskunyhós, korhatag helyé változna Bukarest, ahol ledöntött deszkák, kidobált bútorok, a szokványos szeméthalom halmozódik az udvaron.

Így megyünk, végül odaérünk a Piața Unirii-re, és az Egyesülés útjának lomhasága után végre városi kavargás tárul elénk, széthasad a tér, és belát-hatatlan méreteket ölt. Igazán fájdalmas és zajos lesz, mint egy science fiction filmben, kaotikus utcákkal, az autódudákból kiperéselt hangokkal, a toronyházak ormain elhelyezett speciális neonok különféle látványelemeivel. Nem akarok ilyen filmet nézni, és játszani sincs kedvem benne.

– Ami igazán érdekes Bukarestben, az a lakótelepek falai mögött van – mondja Tomek. – Eldugva, félretolva, elpocsékolva, befalazva. Ceaușescu hátratorol mindent, ami régi és szervesen román volt, és elfedte valamivel, amit büszkének és nagyvárosinak gondolt.

Ezért van itt a Piața Unirii, a hatalmas, tekintélyes városról szólt, megvalósult Ceaușescu-álom.

Ó, ettől az élménytől elállna a lélegzete egész Scorniceștinek, a kis falunak, ahol világra jött a géniusz.

Mereszti ránk a szemét ez a viszolyogtató, remekbe szabott polip. A Nép Házába megyünk az Unirii úton, amely városi sétátérnek készült, de üszkös, teljesen elhalt végtag lett. Nem jár arra senki, a kevés sétaimádó járókelő bamba turistának látszik.

Itt áll előtünk a fáraó piramisa. Hatalmas és szögletes, mint egy zikkurat. Valóra vált a sztálini építészeti álma, amely homokszemmé változtatja az embereket. A világon a második legnagyobb közigazgatási épület, amely senkinek sem kellett semmire.

– Egyszerű falusi suttyó volt – mondja Tomek. – A felesége tyúkeszű Lady Macbeth. Döbbenetes,

hogy ebben a rémisztő emberpárban megfogant a gondolat, hogy meg tudnak tervezni valamit. És Ceaușescu valóban tervezett, sok fotón látható, hogy egy-egy objektum modellje előtt hadonászik: „Csináljátok így és így”. Volt a terv és volt a halandzsa, és valóra váltották a halandzsát. Férj is, feleség is felfedezte magában a démiurgoszt.

Így építették újjá a fővárost az észak-koreai útjukról magukkal hozott benyomások alapján, vezényelték a fiatal építészcsapatot, tanulmányútra küldték őket a kommunista Ázsiába. A modell igazából szovjet volt, Korea csak kicsit módosított rajta. Az ottani épületeken látható virágdíszeket Romániában Brâncuși műveiből vett elemekkel helyettesítették, és elterjesztették egész Romániában – vulgarizált változatban kerültek az erkélyekre, lépcsőházak kapujára, városok bevezető útjaira, a híres „Drum Bun”, „jó utat” feliratokra.

– A kommunista Bukarest ajándék volt, felajánlás, amivel az embereket szédítették – folytatja Tomek. – Megérkeztek, mindjárt kaptak munkát, mentek a gyárba, ahol csupa selejtet gyártottak. Selejtlakásokban laktak, és az életük is selejtes volt. Így lett Bukarest selejtváros, Phenjan és minden más totális városdíszlet tükörképe, amelyek átvették az embereket, és amelyeket átvettek az emberek, olyan városoké, amelyekben zavartalanul folyt az állandó átverés.

Állítólag azoknak, akik a legjobban hazudtak, be volt ígérve egy-egy luxuslakás az Egyesülés útja

menti lakótelepeken. De húsz év alatt lepusztult a luxus. Rekordgyorsasággal öregedtek el az anyagok, az önkény hatására leromlott a konstrukció: a lágy vonalú loggiákat minden létező színben pompázó, összevissza hajló műanyag ablakokkal, plasztik- és faépítmények kavalkádjával fedték le. Manapság az erkélyeken halmozódik a lakásból kiselejtezett holmi, öreg polcok, törött fotelok, mindenféle házi hulladék és üledék. A rozsdás korlátokról reklámtáblák lógnak. Némelyik ablakban alufólia ragyog, másokat furnérlemez takar; a város elgennyesedett üvegszeméi.

Mire kellett mindez, gondolkodom el néha. Egy pletyka ad rá választ: arra, hogy Párizst megüsse a guta. Állítólag Elena kívánt magának egy reprezentatív fasort.

Feltétlenül hosszabb legyen, mint a Sampa Liza! Miért is ne – bölintott rá Nicolae.

És létrejött ez az utca, amelyet éppúgy, mint Bukarest többi ütőerét, a diktátor kívánsága szerint kellett lezárni. A saját utcája a saját palotájához vezetett, a saját városában és a saját országában, a saját világában.

Ez a szocializmus győzelme az emberek fölött – sottogták a románok, csak nem túl hangosan, nehogy meghallják a falak.

(részlet egy riportkönyvből)

MIHÁLYI ZSUZSA FORDÍTÁSA

Guliso Tímea

Hitelkártya

*El kéne már menni itthonról untat az Anyám
nyámmogása az ebéddel ami mindig kifogástalan és neki sose ízlik
Apám, aki rám se mer szólni
talán mert már egy hónaposan úgy belekarmoltam a képébe
bogy most is meglátszik
Azt mondják javítbatailan vagyok pedig nem is tudják mennyire
Mocskosul illegálisan tudom csak elképzelni az életemet
egy polgári foglalkozás se tetszik
csak a polgári lakások kényelme és egy bankszámla
havonta a semmiért kapott közepes összeggel
Ráérés a tétlenségre
bogy a pófátlanságom tartson el és senkire ne legyek utalva
legkevésbé magamra akiben bogy is bíznék
ennyi önbecsapás után
Mindenne csak annyit mondok bogy nem érdekel
más közölnivalóm nincs eltompultam
keverem a betűket mint egy diszlexiás
Az se vigasztal bogy mindenki jobban érdekel a sorsom
mint magamat
A lehető legüresebb amerikai filmeket nézem
a legbetegebb könyveket olvasom
a legmonotonabb zenéket bömböltetem
Csak basználok fogyasztok
nem gondolkodok terápiásan spontánul írok szarok
a mélyen tisztelt nagyérdemű olvasóközönségre
Hálát nem ismertem soba csak remélt érdekből az alázatot
És nem tapintatból hazudtam csak úgy kedvtelésből
vártam a szörnyülködő reakciót a kitalált blódségeimre
amik sehol se voltak a valósághoz
így tereltem el a figyelmet
nagyon is reális és hatványozott mértékben gyorsuló süllyedéséről
Akkor még azért akartam erkölcsstelen lenni
mert bittem az erkölcsben
abban bogy nem tebetek meg bármit
Már tudom bogy nincsenek korlátok
Csak következmények*

Szexisztencia

*A fővárosban akarok lakni,
kétszer ugyanazzal a nővel nem találkozni,
utólagos reklamációt el nem fogadni,
ba futnak utánam, a villamosra fellépni,
könnyen lelépni,
a legtávolabbi kerületben ismerkedni,
névtelen kurva, ünnepelt díva egyre megy,
magas sarkújában félrelép velem.*

*A fővárosban akarok lakni,
valakivel, akinek antibiótorozott lakása van,
nincs hüvelygombája,
finomakat főz, vagy rendelí,
és türbetően néz ki, de nem sokat kell mutatkoznom vele,
csak néha színbázban, amit végigunatkozok,
mert ennél izgalmasabb jelenetekhez vagyok szokva.*

*A fővárosban akarok lakni,
dolgozni sose járni,
mégis fáradtan és izzadtan érni baza
a mamiboz, aki nem sejt semmit,
néha sajnálja kérni a részét, néha sajnálom nem megadni,
bogy aztán szimbiotikusan összebújjunk
a Lajos korabeli lámpa alatt,
bálából legközelebb még akció előtt le fogja csukni.*